

Το Νερό (πάλι) στο Στόχαστρο

Γιώργος Παπαχριστοδούλου

Έχουμε πια εξοικειωθεί με την πρόβλεψη ότι «ο επόμενος παγκόσμιος πόλεμος θα γίνει για το νερό». Μήπως, εντούτοις, παγκοσμίως βιώνουμε επεισόδια ενός τέτοιου πολέμου, ο οποίος αφορά ένα φυσικό αγαθό με την ιδιαιτερότητα ότι είναι ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟ για την ύπαρξη της βιόσφαιρας; Η Ινδή ακτιβίστρια Βαντάνα Σίβα στο βιβλίο της «Πόλεμοι για το νερό» (εκδ. Εξάρχεια) υποστηρίζει ότι «πολιτικές συγκρούσεις για τους πόρους κρύβονται ή συγκαλύπτονται» (σελ. 28) φέρνοντας ως παράδειγμα τη σύρραξη μεταξύ Παλαιστινίων και Ισραηλινών. Προσθέτει ότι «ο πόλεμος για το νερό είναι παγκόσμιος, με διάφορες κουλτούρες και οικοσυστήματα που μοιράζονται τον κοινό θεσμό του νερού ως οικολογική αναγκαιότητα να εναντιώνονται στην εταιρική κουλτούρα της ιδιωτικοποίησης, της απληστίας και της περίφραξης των κοινών υδατικών πόρων» (σελ. 27).

Πράγματι, απέναντι στους αγώνες των κοινωνιών για την υπεράσπιση του νερού ως δημόσιου κοινωνικού αγαθού βρίσκονται οι πολυεθνικές, τα κράτη, πολυεθνικοί οργανισμοί, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, και τα κερδοσκοπικά κεφάλαια.

Άλλοτε, αυτός ο υπαρκτός πόλεμος περιλαμβάνει πραγματικά πυρά, άλλοτε κρύβεται πίσω από εμπορικές συμφωνίες, κυβερνητικές αποφάσεις, διεθνείς νομοθετήσεις, διαφημιστικές καμπάνιες δισεκατομμυρίων. Τα κέρδη και η ισχύς που σημαίνει ο ορατός ή αόρατος έλεγχος του νερού αποτελούν τον κοινό παρονομαστή όλης της παραπάνω συμμαχίας, ανεξάρτητα από τους μεταξύ τους ανταγωνισμούς. Κράτος και Αγορά συν-αγωνίζονται στο πώς θα απαξιώσουν, εμπορευματοποιήσουν, αφαιρέσουν, περιφράξουν τον κρίσιμο φυσικό πόρο. Από, σε βάρος και στο όνομα της κοινωνίας.

Σε ποιον ανήκει το νερό;

Σε ποιον ανήκει όμως το νερό; Πρώτα από όλα, αποτελεί φυσικό αγαθό το οποίο μπορεί να το διαχειριστεί η κοινωνία κατοχυρώνοντας μια άμεση, ορθολογική, οικολογική διαχείριση. Σύμφωνα με το ρωμαϊκό δίκαιο νερό, γη, αέρας, ήλιος, φωτιά (η ενέργεια με σύγχρονους όρους) είναι κοινά φυσικά αγαθά (φυσικά κοινά), τα οποία ανήκουν σε όλους. Για αυτόν τον λόγο δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενα ιδιωτικής και αποκλειστικής ιδιοποίησης από κανέναν. Ανήκουν εξίσου στον άνθρωπο, τα φυτά και τα ζώα. Αυτή η αντίληψη αποκρυσταλλώθηκε αργότερα και στον ιουστινιάνειο κώδικα όπου διαβάζουμε: «σύμφωνα με τον φυσικό νόμο, ο αέρας, τα νερά που κυλούν, η θάλασσα, άρα και ο αιγιαλός, είναι κοινά σε όλους τους ανθρώπους». Η ανάδυση του καπιταλισμού στο ιστορικό προσκήνιο (17ος αιώνας) έφερε τις πρώτες περιφράξεις των «κοινών αγρών» (μια μορφή εξάρτησης των γεωργών από τον μισθό μέσω της καταστροφής του κοινού αγαθού) για να φτάσουμε στη σημερινή επέκταση της αντίληψης αυτής και στην περίπτωση του νερού, το οποίο, εκτός από τα ως τώρα δεινά του κρατικισμού, έχει πλέον να αντιμετωπίσει τα δεινά της ιδιωτικοποίησης. Μέσω της ιδεολογίας της «ανάπτυξης», το εφιαλτικό όραμα που μοιράζονται εξίσου Αριστερά και Δεξιά, το νερό σταδιακά μετατρέπεται σε πλήρες εμπόρευμα από κοινωνικό αγαθό, από αγαθό που μπορεί να το διαχειριστεί η κοινωνία με οικολογικό πρόσημο, μέσω θεσμών άμεσης συμμετοχής.

Εάν λ.χ. από τη δεκαετία του '60 και νωρίτερα το νερό ενός ποταμού ή μιας λίμνης αντιμετωπίζεται κυρίως ως συντελεστής παραγωγής είτε στη χημική γεωργία είτε στην βιομηχανία, με τις αντίστοιχες επιπτώσεις στα οικοσυστήματα, από τη δεκαετία του '80, εποχή της παγκόσμιας αντεπίθεσης του νεοφιλελευθερισμού (θάτσερ, Ρέιγκαν), εντείνεται η τάση ιδιωτικοποίησης μέσω εταιρειών που πλέον εμφιαλώνουν το πόσιμο νερό, αντλώντας ποσότητες χωρίς ουσιαστικό έλεγχο και σε εξευτελιστικές τιμές, όπως συμβαίνει έως σήμερα στην Ελλάδα, με την περιφέρεια Ηπείρου να έχει το θλιβερό προνόμιο να φιλοξενεί τους δύο μεγαλύτερους εγχώριους «βαρώνους του νερού». Στο πλαίσιο αυτό,

μέχρι τα τέλη του 2000, τουλάχιστον 93 κράτη προστέθηκαν στον κατάλογο όσων είχαν ιδιωτικοποιήσει εν μέρει ή συνολικά τα δίκτυα νερού. Πέντε εταιρείες (κατά των πρότυπα των μεγάλων αδελφών του πετρελαίου) κυριαρχούν στην παγκόσμια αγορά «υπηρεσιών νερού»: οι γαλλικές Suez, Vivendi και Saur, η αγγλογερμανική RWE-Thames και η αμερικανική Bechtel. Αυτή η παγκόσμια τάση περίφραξης του νερού, η μετατροπή του σε προϊόν προς εμπορία, συμβαδίζει με την απαξίωση των δημοσίων δικτύων (εμφιαλωμένο αντί νερό βρύσης), την ιδιωτικοποίηση των πηγών, την ένταξη του νερού στο κυρίαρχο καταναλωτικό πρότυπο της ποικιλίας και του «ιδιαίτερου», λες και πρόκειται για κρασί, μύρα ή σοκολάτα.

Κρατικοί σχεδιασμοί υπέρ εταιρειών

Ας προσέξουμε το εξής: έως τα τέλη της δεκαετίας του '90 στην περίπτωση των υδροηλεκτρικών φραγμάτων σε Αχελώο, Άραχθο, Αώο, Αλιάκμονα, η κρατική ΔΕΗ είναι εκείνη που σχεδιάζει. Το νέο πλαίσιο που φέρνει η έναρξη της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας, κατ' απαίτηση της ΕΕ (με την προοπτική από τον Ιούλη του 2007 να ανοίξει η αγορά για όλους τους καταναλωτές-δηλαδή και την οικιακή κατανάλωση), σε συνδυασμό με μια προβλεπόμενη πτώση κερδοφορίας του κατασκευαστικού τομέα, μετά τους Ολυμπιακούς του 2004, ισχυροποιούν αυτό που αποκαλούμε ενεργειακό-κατασκευαστικό λόμπι το οποίο ενδιαφέρεται ιδιαιτέρως για φαραωνικά έργα παραγωγής ενέργειας. Έργα τα οποία έχουν σχεδιαστεί από το κράτος για να υπηρετήσουν το μοντέλο της απεριόριστης μεγέθυνσης, το μοντέλο της αφθονης ενέργειας, χωρίς να τίθεται το ερώτημα «ενέργεια από τι και για ποιον», το οποίο αναδύθηκε στο δημόσιο λόγο από το πανελλαδικό κίνημα πολιτών κατά των εργοστασίων λιθάνθρακα, τις τοπικές πρωτοβουλίες αντίστασης στις ανεμογεννήτριες-εξυπηρέτησης του ενεργοβόρου κέντρου.

Το αντίτιμο για την καταστροφή ορεινών οικοσυστημάτων, όπως αυτών της Πίνδου, είναι τα χιλιάδες ευρώ στο ασταθές χρηματιστήριο της ενέργειας. Αυτή η επιμονή στη λογική των μεγάλων έργων συνδυάζεται με τις κατά καιρούς βόμβες κρότου

των εκπροσώπων του πολιτικού συστήματος – την ισχυρή Ελλάδα του Σημίτη, την «»πράσινη ανάπτυξη» του Γιώργου Παπανδρέου, το λογικοφανές επιχείρημα του Γιώργου Σουφλιά ότι το νερό του Αχελώου χύνεται ανεκμετάλλευτο στη θάλασσα, το σαξές στόρυ. Στόχος η εξασθένηση των κοινωνικών αντιστάσεων από οικονομικούς δολοφόνους με αριστερό ή δεξιό προσωπείο με τη μέθοδο του φαστ τρακ. Εσχάτως, η γενικόλογη ρητορική του save the planet συνάντησε την αριστερή λατρεία της«ανάπτυξης» , τελευταίο σόου της οποίας ήταν ο καγκελάρης που χόρεψαν ο Αλ. Τσίπρας και η Όλγα Γεροβασίλη, τον Δεκαπενταύγουστο, στο Αθαμάνιο των Τζουμέρκων. Περιχαρής η τότε κυβερνητική εκπρόσωπος ανακοίνωσε την απεμπλοκή των έργων κεφαλής του Αχελώου μέσω της λειτουργίας του φράγματος Μεσοχώρας. Το έργο από τη μία έμβλημα του πολιτικού αμοραλισμού των κομμάτων, από την άλλη διαχρονικό σημείο συνάντησης των κινημάτων ενάντια στην ιδιωτικοποίηση των υδάτινων πόρων, όλων όσοι αγωνίζονται για την αξιοπρέπεια της ορεινής Ελλάδας, για μια αντιστροφή προοπτικής για ανήκουμε εμείς στη φύση και όχι αυτή σε εμάς.

Η έμφαση που δίνουμε στην προστασία των ορεινών οικοσυστημάτων σχετίζεται με την οικολογική τους αξία: βουνά, κορυφές, δάση αποτελούν κομβικά σημεία για τον υδρολογικό κύκλο κατακρατώντας ποσότητες νερού και αποτρέποντας τις πλημμύρες. Οι Κινέζοι, το 1000 π.Χ. έλεγαν ότι «όποιος κυβερνά τα βουνά κυβερνά και τα ποτάμια», ενώ «τα πράσινα βουνά δίνουν συνεχή και καθαρά νερά».

Τοπικά παραδείγματα

Στο ίδιο μοτίβο με τον Αχελώο σχεδιάστηκαν το μεγάλο υδροηλεκτρικό έργο στον Άγιο Νικόλαο του Αράχθου, το οποίο ακύρωσε το κίνημα πολιτών, η εκτροπή των νερών του Αώου από τη Βωβούσα, στην καρδιά του εθνικού πάρκου της βόρειας Πίνδου προς την λίμνη Παμβώτιδα. Ενώ αντίστοιχες μεταφορές νερού – πόσιμου αυτή τη φορά – σχεδιάζονται από τον αμάραντο της Κόνιτσας προς τα Γιάννενα ή από την Υλίκη είτε προς τον Ασωπό είτε προς την Εύβοια, ώστε να αντιμετωπιστεί η ρύπανση των υπόγειων νερών στη Μεσσαπία από το εξασθενές χρώμιο για την

οποία ενοχοποιείται η εξορυκτική δραστηριότητα της ΛΑΡΚΟ. Η εξόρυξη χρυσού στη Χαλκιδική αποτελεί τον υπ' αριθμόν ένα κίνδυνο για τα νερά της περιοχής, ενώ αντίστοιχες επιπτώσεις στο οικοσύστημα θα προκαλέσει τυχόν εξόρυξη πετρελαίου στην Ήπειρο. Να προσθέσουμε τις πιέσεις που θα δεχθεί το νερό σε περίπτωση που προχωρήσουν οι σχεδιασμοί για γήπεδα γκολφ σε άνυδρες περιοχές όπως η Κρήτη, την αρπαγή του νερού από τον μεγαλοεφοπλιστή Κωνσταντακόπουλο στην Πύλο (Costa Navarino), τη μάχη των κατοίκων του Πηλίου ώστε να μην αρπάξει ο δήμος Βόλου το νερό τους, μέσω της υπερχλωρίωσης.

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στη σχέση νερού και γεωργίας. Η γεωργία καταναλώνει το μεγαλύτερο μέρος των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων στον πλανήτη (το πόσιμο νερό στον πλανήτη είναι μόλις 3 % του συνολικού).

Όπως επισημαίνει ο βιοκαλλιεργητής Αποστόλης Σέληνας, το νερό (ο τρόπος χρήσης του, η ποιότητά του, η ποσότητά του, ο κύκλος του μέσα στη φύση) είναι ο αυτόπτης μάρτυρας της καπιταλιστικής ανάπτυξης (το ίδιο μοντέλο χρησιμοποιούσε και το σοβιετικό μοντέλο).

Υπερταμείο και CETA, νέες απειλές

Η ένταξη της ΕΥΔΑΠ και της ΕΥΑΘ στο υπερταμείο (Ελληνική Εταιρία Συμμετοχών και Περιουσίας Α.Ε.) δημιουργεί νέα δεδομένα. Το κυβερνητικό επιχείρημα, το οποίο συνοδεύτηκε από τον πολιτικό κρετινισμό του κ. Τσακαλώτου «πως όσο είμαστε εμείς στην κυβέρνηση δεν πρόκειται να πωληθεί το νερό», δεν ευσταθεί. Μπορεί το νερό να μην εκποιείται, ωστόσο, η συνέργεια με τον ιδιωτικό τομέα αποτελεί μια μορφή έμμεσης ιδιωτικοποίησης, μέσω της λογικής ΣΔΙΤ (Σύμπραξη Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα). Το υπερταμείο ελέγχεται αποκλειστικά από τους διεθνείς τοκογλύφους, ενώ η πρόσβαση που αποκτά ένας ιδιώτης μέσω ΣΔΙΤ στη διαχείριση ή στη διοίκηση, στην ουσία σημαίνει ότι απεμπολείται κάθε δυνατότητα σχεδιασμού με κοινωνικό έλεγχο, σχεδιασμού που να ξεκινά από την αντίληψη ότι κανείς δεν πρέπει να στερείται την πρόσβαση στο νερό

επειδή λ.χ. δεν έχει να πληρώσει. Στόχος τους είναι, όπως στην περίπτωση της πώλησης του 17% του ΑΔΜΗΕ-ΔΕΗ, να εκχωρήσουν τους καταναλωτές – πελάτες, όλους εμάς, στα χέρια των πολυεθνικών, οι οποίες μετατρέπονται σε ιδιοκτήτες του κοινού αγαθού. Όπου ιδιωτικοποιήθηκε το νερό στην Ευρώπη, η ποιότητα κατρακύλησε, η ποσότητα περιορίστηκε, η τιμή εκτινάχτηκε και οι κοινωνίες προσπαθούν να βρουν τρόπο να επαναφέρουν τις εταιρίες αυτές υπό δημόσιο ή αυτοδιοικητικό έλεγχο.

Πριν την ένταξη στο υπερταμείο, το ΥΠΕΚΑ έθεσε σε διαβούλευση υπουργική απόφαση περί κοστολόγησης / τιμολόγησης των «υπηρεσιών ύδατος». Συνοπτικά, με την απόφαση αυτή: οι καταναλωτές καλούνται να ξαναπληρώσουν για έργα υποδομών τα οποία ήδη μέσα από την φορολογία έχουν ήδη πληρώσει, ενώ καλούνται να πληρώσουν τα κέρδη των υπεργολάβων που λυμαίνονται τις υπηρεσίες αφού μες το λειτουργικό κόστος συνυπολογίζεται και το «κόστος σύναψης συμβάσεων παροχής υπηρεσιών με τρίτους».

Ανυπολόγιστες συνέπειες μπορεί να έχει για το νερό η εφαρμογή της συνθήκης CETA – Συμφωνία Ελευθέρου Εμπορίου μεταξύ ΕΕ και Καναδά (CETA), παρότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει τονίσει ότι το νερό θα εξαιρεθεί από την συνθήκη. Η οργάνωση Food & Water Europe σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κίνημα για το νερό (European Water Movement) δημοσίευσε πριν λίγο καιρό έναν σύντομο οδηγό. Στη συνθήκη περιλαμβάνεται διάταξη, γραμμένη σε ακραιφνώς νομική γλώσσα, σύμφωνα προς την οποία: «... το νερό, στην φυσική του κατάσταση ... δεν είναι προϊόν ούτε εμπόρευμα ... Κατά συνέπεια τα κεφάλαια [της Συνθήκης] που διέπουν το νερό σ' αυτήν την κατάσταση είναι τα 22 (Εμπόριο και Αειφόρος Ανάπτυξη) και 24 (Εμπόριο και περιβάλλον)». Το θέμα είναι πως όλες σχεδόν οι χρήσεις του νερού (ύδρευση, αποχέτευση, άρδευση) αφορούν σ' αυτό εξηγμένο από την φυσική του θέση, πράγμα που εύκολα μπορεί να οδηγήσει στην θεώρησή του ως προϊόντος το οποίο, ως εμπορεύσιμο, υπάγεται σαφώς στις διατάξεις της CETA.

Προτάσεις

Όπως αναφέραμε στην αρχή, το νερό είναι κοινό αγαθό, δεν είναι ιδιοκτησία κανενός. Είναι πρώτιστη κοινωνική, δημοκρατική και φυσική αναγκαιότητα. Μία χρήσιμη έννοια για προσεγγίσουμε την κοινωνική διαχείριση του νερού είναι η έννοια της επικαρπίας. Σε πολλές πρωτόγονες κοινότητες η επικαρπία και όχι η ιδιοκτησία προσανατόλιζαν τα άτομα στη διαθεσιμότητα των εργαλείων και των πλουτοπαραγωγικών πόρων, μας πληροφορεί ο θεμελιωτής της ριζοσπαστικής κοινωνικής οικολογίας, Μάρεϋ Μπούκτσιν (Murray Bookchin) με την Σίβα να προσθέτει ότι το νερό μπορεί να χρησιμοποιηθεί, αλλά όχι να γίνει κτήμα. Στο πώς θα χρησιμοποιηθεί λόγω έχει μόνον η κοινωνία μέσα από ελεύθερες αμεσοδημοκρατικές συνελεύσεις πολιτών, στο χωριό, την περιφέρεια, την γειτονιά, την πόλη, όχι οι εξουσιαστικές ελίτ της διαπλοκής του κράτους και του κεφαλαίου. **Ιδιωτικοποίηση του νερού σημαίνει και ιδιωτικοποίηση της σφαίρας λήψης αποφάσεων, σε ένα κλειστό κλαμπ «ειδικών» της κερδώς αγοράς.**

- Επαναφορά των υδάτων στη φυσική τους κατάσταση (το δίκαιο του νερού) με προστασία του υδρολογικού κύκλου. Είναι υπόθεση όλων, για αυτό και χρειάζεται άπλωμα του αγώνα, των δραστηριοτήτων και των προτάσεών μας σε όλη την κοινωνία.
- Ακύρωση όλων των σχεδίων μεταφοράς νερού είτε πόσιμου είτε επιφανειακού.
- Έλεγχος των βιομηχανικών γεωτρήσεων.
- Σε πρώτη φάση γενναία φορολόγηση των εταιρειών εμφιάλωσης νερού.
- Προσωπική αντίσταση στην κουλτούρα του εμφιαλωμένου που προκαλεί ρύπανση μέσω της πλαστικής συσκευασίας και βήματα αποκατάστασης της ποιότητας του νερού της βρύσης.
- Αποχαρκτηρισμός περιοχών από μεταλλευτικές ζώνες.
- Πολιτικές μείωσης της υπερκατανάλωσης σε πόλη, βιομηχανία, εντατική γεωργία με αλλαγή των υδροβόρων καλλιεργειών και

υιοθέτηση μεθόδων όπως η σταγδην ύδρευση.

– Ενίσχυση του ρόλου του ΙΓΜΕ με κοινωνική συμμετοχή.

– Όχι άλλο γκαζόν στις πόλεις.

– Μικρά υδροηλεκτρικά – επαναφορά του ορίου των 5 MW. Στη χώρα μας ήταν αρχικά 5 MW, έγινε αργότερα 10 MW και σήμερα είναι 15 MW, πολύ μεγαλύτερο από ό,τι ισχύει στην ΕΕ. Κατασκευή μικρών υδροηλεκτρικών που εκμεταλλεύονται τη φυσική ροή του νερού.

– Μετασχηματισμός των ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, ΔΕΥΑ σε κοινωνικούς συνεταιρισμούς νερού με συλλογική διαχείριση μέσω κοινωνικού ελέγχου με δημοκρατική λειτουργία και σε μη κερδοσκοπική βάση.

– Καμία διανομή μερισμάτων στους μετόχους ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, αλλά επανεπένδυση των πλεονασμάτων για την αποκατάσταση των δικτύων διανομής και των υποδομών με χρηματοδότηση περιβαλλοντικών έργων για αποκατάσταση οικοσυστημάτων και έργων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

– Αποφασιστικό όργανο οι κατά τόπους δημοτικές – περιφερειακές γενικές συνελεύσεις εργαζομένων και πολιτών (π.χ. κληρωτοί πολίτες μέσω κληρωτίδας).

Πηγές:

Πανελλαδική

Κίνηση

Ενάντια στην Εκτροπή του Αχελώου: aheloos.blogspot.com

Πρωτοβουλία για τη μη ιδιωτικοποίηση του νερού στην Ελλάδα: www.savegreekwater.org

Κίνηση Κατοίκων Πηλίου και Βόλου για το Νερό: watervolo.blogspot.com